

Continuïteit en consistentie

ds. G.D. Kamphuis

Tekst van drie artikelen in de
Waarheidsvriend.

De Gereformeerde Bond en SoW

Steeds keert de vraag terug: “Is het beleid van de Gereformeerde Bond rond Samen op Weg betrouwbaar? Is het consistent?” Kijk eens naar de uitspraken die in het verleden zijn gedaan. Drie voorbeelden van die uitspraken:

1. “De Gereformeerde Bond heeft er – het zij nog eens nadrukkelijk gezegd – nimmer onduidelijkheid over laten bestaan in de beweging “Samen op Weg” te willen blijven ijveren voor het voortbestaan van de Vaderlandse Kerk, genormeerd aan de Schrift en de gereformeerde belijdenis”. (Waarheidsvriend 1984, nr. 4)
2. “Wij vragen u: frustreer met het proces die minderheid niet, die altijd in grote liefde tot de kerk der vaderen wars was van afscheiding maar vandaag even wars is van een samengaan van kerken zonder deugdelijk fundament, waardoor in feite de nieuw te vormen kerk zich afscheidt van de Hervormde Kerk in dit land”. (Waarheidsvriend 1986, nr. 45)
3. “De grondslag van de Verenigde Protestantse Kerk in Nederland is *de facto* en *de iure* niet langer meer die van de gereformeerde kerk der Reformatie, waaraan wij ons gebonden weten... Wij kunnen en willen niet mede verantwoordelijk zijn voor het prijs geven van de historische Hervormde Kerk aan een kerk, die niet meer geworteld is in de traditie van de Reformatie”. (Waarheidsvriend 1996, nr. 3)

In die fase werden duidelijke grenzen getrokken, zo horen we. Maar, die duidelijkheid is ondertussen flink vervaagd. Er hangt nu dikke mist. Of nog erger, misschien is er na de mist wel opnieuw duidelijkheid. Maar, dan wijst die een andere kant op dan eind jaren tachtig en begin jaren negentig. Waarom erkent de GB niet gewoon dat ze een ander beleid voert dan toen? Waarom erkent hij niet een slippendrager van de synode te zijn? Soms worden deze dingen in vragende vorm gezegd. Soms zijn het ernstige verwijten. Andere keren is het een vraag uit een gekweld hart. Maar hoe dan ook, keer op keer klinkt het. Het zijn broeders die ons onze gebreken en feilen tonen. Die vragen en zoeken naar antwoord.

Dilemma

De twaalfde december nadert met rasse schreden. De emoties lopen hoog op. Alle hervormd-gereformeerden lijden aan dit proces. De stroom van brochures en brieven is daar het bewijs van. We zaten en zitten op dit proces niet te wachten. In ieder geval niet op de wijze waarop het zich nu voltrekt. Onophoudelijk werd en wordt dat duidelijk gemaakt aan de synode. Hoewel de impasse diep is, hoewel vele, vele bezwaren via kerkenraden en classes naar voren zijn gebracht, heeft de synode steeds weer besloten vervolgstappen op weg naar eenwording te zetten.

Nu tekent het dilemma zich scherp af: blijven binnen de kerk of breken. Zich laten meenemen met de weg van de kerk of de kerk loslaten en de weg die de kerk gaat, verlaten. Met pijn, verdriet, teleurstelling, zorg ons laten meevoeren. Ook deze nederlaag verwerken of ons laten uitschrijven en de kerk opgeven en loslaten.

Hoe consistent of zelfs hoe betrouwbaar is de lijn van de Gereformeerde Bond als het om dit dilemma gaat? Dat is een aangelegen vraag. Beleid voeren vraagt om consistentie, om continuïteit, om helderheid. Mag men dan niet tot een verandering van inzicht komen? Natuurlijk kan dat wel. Waarom zou dat niet kunnen? Onze meningsvorming hoeft nooit gevangen te zijn in ons beleid, moet steeds weer getoetst worden aan Gods Woord, aan Gods geboden.

Dat vraagt wel om eerlijke verantwoording. Daarover moeten we open en doorzichtig zijn. Bovendien is het evenzeer mogelijk dat we in een fase van aanvechting, van kerkelijke strijd, tot verdieping van inzicht komen. We worden immers samen teruggeworpen op de vragen waar het echt op aankomt. Vooral nu allerlei kerkelijke zekerheden die we hadden aan het wankelen zijn. Nu vele vormen van hervormd kerkelijk leven op de tocht komen, nu worden we teruggeworpen op de diepste, de laatste vragen van het kerk-zijn, van ons hervormd-zijn. En ook al is geen enkele tijd zo maar vergelijkbaar met de situatie van nu, we zoeken wel naar momenten van vergelijk.

Vooral worden we teruggeworpen op de Heilige Schrift, “enige bron en norm” van kerk-zijn. We worden op Christus alleen teruggeworpen. Zijn lijden en sterven is het fundament. Op Hem is en wordt de kerk gebouwd.

Uitgangspunten

Om tot een zinvolle reactie te komen op bovenstaande vragen, zoek ik eerst naar een drietal hoofdlijnen. De volgende patronen kenmerkten het beleid van de Gereformeerde Bond in de bijna honderd jaar van zijn bestaan.

1. De Bond wist zich gebonden aan de gereformeerde belijdenis. Verbreiding en verdediging van de waarheid binnen de kerk was zijn roeping: dat is getuigen van Christus en opkomen voor gehoorzaamheid aan Hem. Dat betekende voortdurend oproeien tegen de stroom. Voortdurend opkomen voor het recht van de Schrift, voor het recht van de gereformeerde belijdenis. Daar lag ook de oorzaak van het ontstaan. Het ging om heling van de kerk en niet om deling. Binnen de kerk waren vele, vele tendensen aanwezig om de plaats en de betekenis van de inhoud van de belijdenis te minimaliseren. Tegen deze tendensen heeft de GB zich in woord en geschrift verzet. Onophoudelijk. Want hij wilde en wil de Hervormde Kerk oprichten uit haar diepe val. Deze formulering uit de statuten geeft de ernstige situatie van de kerk aan: diepe val. Ze geeft ook de vurige betrokkenheid op de kerk aan. Was die er niet, dan waren onze hervormd-gereformeerde vaders allang uit de kerk vertrokken. Al is de val diep, toch blijven zij voor de Waarheid opkomen in het midden van de Nederlandse Hervormde Kerk.
2. Een tweede hoofdlijn was dat de GB zich steeds heeft gekeerd tegen het breken met de kerk, het loslaten van de kerk. Zelfs toen door anderen werd betoogd dat de sleutel voor het kerkelijk vraagstuk bij de Gereformeerde Bond lag. Ondanks alle druk uit afgescheiden en dolerende kring om toch met deze ontrouwe en diep gevallen kerk te breken, hebben hervormd-gereformeerden zich daardoor niet op sleeptouw laten nemen. Zij wisten en weten zich verbonden aan de kerk der vaders. In haar midden en niet daar buiten wilden zij hun plaats innemen. Want zij geloofden in de God van het verbond en zij pleitten op de verbondstrouw van God. Al was het soms met bevende handen en knikkende knieën.
3. Een derde lijn was het verzet tegen een *modus vivendi*. Daarmee wordt bedoeld een manier van leven binnen de kerk waarbij ieder de ander volkomen vrij laat. Waarbij de ene kerk eigenlijk is opgedeeld in diverse kerkjes: een vrijzinnige, een confessionele en een gereformeerde-bondskerk. En verder laten we elkaar met rust. Nee, onze vaders wilden in het midden van heel de Kerk de Waarheid verbreiden en verdedigen. Het ging hen niet in de eerste plaats om de eigen beweging maar om de kerk.

Keer op keer bleek het ontzettend moeilijk te zijn deze uitgangspunten in evenwicht te houden. De ene keer zat men meer op het ene spoor, de andere keer op het andere spoor. Anders gezegd: de één zat meer op het ene spoor, de ander meer op het andere spoor. Maar, er werd evenwicht gevonden. Er werd een begaanbare weg gevonden. Onder deze uitgangspunten lag en ligt een diep geworteld geloof. Wij wisten en weten ons door God geroepen in deze vervallen kerk.

Dat kan heel ver gaan. Ds. W.L. Tukker, een van de oud-voorzitters, formuleerde het op 't scherpst van de snede: Aan de belijdenis van de kerk willen wij onszelf en de kerk houden, "hoezeer zij daarvan afweek, daar willen wij haar naar terug brengen, zelfs al zou zij daar geheel van afwijken, zelfs al zou zij al de belijdenissen schrappen, zelfs al zou zij de gehele belijdenis terzijde stellen...". En dat terwijl hij het artikel begon met: "Met de reformatorische belijdenis toch staat of valt de Bond". (W.L. Tukker, *De weg van het Woord*, p. 278-291). In deze uitspraken is de spanning volop voelbaar. Staan voor de belijdenis? Ja! De kerk loslaten? Nee!

SoW

En toen diende Samen op Weg zich aan. En de vragen kwamen in alle heftigheid op. Hoe nu verder? Wat is de weg die begaanbaar is? De vragen drongen zich op: "Hoe kunnen we in deze situatie de bovenstaande drie uitgangspunten gestalte en vorm geven. Het kan toch niet waar zijn dat de Hervormde Kerk wordt opgeheven? Het kan toch niet zo zijn dat ze van haar wortels losraakt." In alle heftigheid voltrok zich de strijd om de belijdenis. Waar ging het over in de koers van de Bond, in het protest van de Bond?

1. Om de kerk en al de gemeenten te bewaren bij haar belijdenis.
2. Om ons niet te isoleren in de kerk, laat staan de kerk over te laten aan de vrijheid van leer.
3. Om voor het geheel van de kerk tot zegen te zijn.

In hartstochtelijke brieven, lezingen, smeekschriften, brochures en gesprekken zijn woorden gezocht voor bovenstaande lijnen. Fundamenteel was het verzet, de bezwaren tegen, de kritiek op dat wat zich niet verdraagt met de belijdenis van de kerk. Dat betekent niet dat juist in de kerkelijke strijd, waarin volop

hartstocht en liefde meeklonk, alles op de juiste wijze werd gezegd. De woorden werden niet op een goudschaaltje gewogen. Ze werden ingegeven door teleurgestelde kerkelijke liefde, door passie voor de kerk der vaderen. Wie zijn tong en zijn pen bewaart, is een volmaakt mens. In een kerkelijk geding komt veel mee wat onzuiver, onheilig en vleeselijk is. Ook het bestuur van de Gereformeerde Bond past over onjuiste bewoordingen, een onjuiste toon, woorden die misverstand oproepen hebben, schuldbelijdenis en ootmoed. Daar zijn we ons goed van bewust. In de verwoording van de bezwaren kwam vaak zoveel hartstocht mee vanwege de liefde voor de kerk der vaderen, voor de belijdenis waarop zij (zij het verzwakt) aanspreekbaar is. Bovendien, gaandeweg kwam het bestuur voor nieuwe vragen. Immers steeds meer werd duidelijk dat het proces wel eens door zou kunnen gaan. Er bleek onder ons verschillend te worden gedacht. De vragen hoe het verder moet worden steeds meer pregnant en brandend. In de *Nadere Verantwoording* (Waarheidsvriend 2000, nr. 21) was sprake van “verdieping inzake de inzichten ... ten aanzien van onze roeping in de kerk en van onze kerkelijke positie”.

G.D. KAMPHUIS, AMSTELVEEN

Een roeping die niet ophoudt

In dit artikel kijken we terug naar het verzet zoals dat gevoerd is tegen de inmiddels door de triosynode aanvaarde kerkorde en de voorliggende fusie. In welk kader stond dat verzet? Anders gevraagd: “Wat is de grondlijn ervan?”

Kader

In 1980 stelde het hoofdbestuur van de Gereformeerde Bond op de jaarlijkse predikantenconferentie in januari Samen op Weg aan de orde. De toenmalig studiesecretaris, ds. C. den Boer, hield een lezing onder de titel “Samen op Weg”. Hij verwoordt ernstige bezwaren tegen het proces van (toen nog) hereniging. De ELK was immers nog niet in beeld. Scherp benoemt hij de kritiek: “Een dialoog-kerk graaft haar eigen graf. Pluriformiteit mag er zijn, maar dan niet los van “uniformiteit” in het belijden”. Hij spreekt van een “sterke reductie van het bijbels en confessioneel gehalte”.

Ds. Den Boer komt dan tot de volgende conclusies:

“Veeleer hangt ons blijven in die kerk af van Gods verregaande verbondstrouw en van een ons geschonken ruimte om in gewetensvrijheid met het Woord daar te staan en te werken”.

“De Gereformeerde Bond heeft nooit kunnen instemmen met het kerkscheidende beginsel van afscheiding en doleantie. De diepste wortel daarvan (en van het blijven in de Nederlandse Hervormde Kerk) ligt in het geloof in de trouw-houdende Verbonds-god, die tot de uiterste grens gaat met ‘Jan Rap en zijn maat’”.

“En wij moeten onszelf niet wijsmaken, dat niet-meegaan met de unie kan betekenen, dat wij op ons eentje de oude vaderlandse kerk kunnen voortzetten... Daarom zou het kunnen zijn, dat een meegetrokken worden in de fusie van de beide kerken behoort bij de kosten, die wij uit kracht van het hervormd-zijn moeten betalen. Dat deze weg verkieslijk is boven een zelfstandig voortleven als (nieuw georganiseerde) kerk, die zogenaamd de voortzetting is van de vaderlandse kerk, willen wij nu reeds betuigen. Maar of deze verkieslijke weg begaanbaar is, zal zeker ook in sterke mate afhangen van de ons gelaten vrijheid om naar Gods Woord en met eer en geweten in de geünieerde kerk te leven. Onze roeping om hervormd te zijn en te blijven valt ons zwaar genoeg. Of wij zwaarder lasten moeten en kunnen dragen, dat weet God”.

Aangevochten uitgangspunt

Deze lezing vormde het vertrekpunt voor het beleid van het bestuur. De nadruk valt op de “verregaande” trouw van God, de volle vrijheid om met het Woord van God in de kerk te staan, breken met de kerk wordt afgewezen, zelf de vaderlandse kerk voortzetten is een illusie. In de jaren die volgden, is dit uitgangspunt aangevochten. Van keer tot keer is er mee geworsteld.

Vervolgstappen in het proces dat tot eenwording van kerken moet leiden, brachten ons tot uitspraken die niet steeds op een goudschaaltje werden gewogen, die in de concrete spanning tussen waarheid en eenheid van tijd tot tijd een zekere “inconsequentie” meebrachten. Uitspraken die in het zoeken naar een begaanbare weg en in het verwoorden van onze ernstige bezwaren bij de synode tot misverstanden zouden kunnen leiden, *als ze niet in hun verband worden gelezen*. Maar, de grondlijn bleef! En die lagen ligt in het geloof in de God van het verbond. De trouw van de Heere houdt toch niet op bij de eenwording van kerken? Het Evangelie houdt daar toch niet op?

In de kerk staan

De jaren daarna werd de spanning groter en groter. We werden in onze kerkelijke betrokkenheid en liefde verscheurd. “Zullen we een plaats blijven houden in de nieuwe kerk van de toekomst – als die er komt – omdat die in continuïteit is met de kerk der vaderen? Of komen we terecht in een kerk die de hervormd-gereformeerden – altijd gericht geweest op het recht van de confessie – niet meer dulden zal?” (*de Waarheidsvriend* 1984 nr. 4)

In deze woorden is de spanning volop tastbaar. De Gereformeerde Bond staat voor een kerk die in continuïteit is met de kerk van de vaderen. Dat is een kerk die belijdt en haar belijdenis beleeft. Daar ligt juist ook de reden van het (voort)bestaan van de Bond. En kritiek op de belijdenis, op het belijden wordt met argusogen bekeken en wordt getoetst aan de Schrift. De vraag is: “Hoelang kunnen we – gericht op het recht van de confessie – blijven?” Zolang we geduld worden, zegt het bovenstaande citaat. Anders gezegd: “Zolang we er niet worden uitgeworpen”.

Daar komt ineens iets boven van het verlangen van Luther en de andere reformatoren. Ze wilden geen breuk met de kerk. Zij wilden in de kerk staan met de prediking van genade, van het kruis alleen, van Christus alleen, zolang ze werden geduld. Maar zij werden niet meer geduld. Hier klopt het hart van de

roeping waarmee hervormd-gereformeerden zich altijd geroepen wisten in de kerk. Met het Woord van het kruis midden in de crisis van de kerk, midden in haar verval en gebrokenheid. Die roeping kan toch niet in eens ophouden? En we geloven toch nog in de kracht van het Woord? En in de kracht van de Heilige Geest?

Open Brief

Gaat het dan niet om meer? Gaat het dan niet om heel de kerk? Ja om heel de kerk gaat het. Een kerk in “continuïteit met de kerk van de vaders”. Het verlangen bleef en blijft om de kerk op te richten uit haar verval. Daarom bleef het geding met de kerk bestaan en werd het hartstochtelijk gevoerd. Voorbeelden daarvan zijn te vinden in *de Waarheidsvriend* van 1986 (nr. 45). “Gaan deze gemeenten (die niet onder de Tussenorde vallen, GDK) op den duur de Hervormde Kerk dan voortzetten?” Of: “... waardoor in feite de nieuw te vormen kerk zich afscheidt van de Hervormde Kerk in dit land”. Met het oog op de synodevergadering waar over “de Intentieverklaring” en “de Verklaring van overeenstemming” zou worden gesproken, zijn deze dingen geschreven in een Open Brief.

Scherp en duidelijk zijn de bezwaren verwoord, is het recht van de gemeente verdedigd. Dat blijkt in de keuze van het woord “afschieden” wel het allermeest. Geeft de kerk haar belijdenis op, geeft ze die prijs dan is dat niet minder dan een afscheiding, een breuk met het verleden. Dat moet de kerk weten! Zij maakt zich dan los van het spoor van de kerk van de laatste eeuwen, waarin zich heel de weg van de kerk der eeuwen weerspiegelt. Binnen de uitgezette kaders is dit met het woord afschieden bedoeld. De woorden werden niet op een goudschaaltje gewogen. Misvattingen daarover leven tot op deze dag voort.

Maar we stellen ook de vraag: zat en zit er iets van een program in deze uitspraak? Nee! Hoe scherp en radicaal deze uitspraak ook is, hoe gemakkelijk deze woorden ook misverstanden oproepen. Dat willen we eerlijk onder ogen zien. Toch begint de brief met: “Wij bidden dat, hoe de kerk zich ook ontwikkelen zal, de prediking naar de Schrift en naar de spreekregel van de belijdenis ... voortgang zal mogen vinden. Onze hoop mag in deze onze zorg te boven gaan”. Heel de Open Brief van dat jaar, 1986, is één oproep aan heel de kerk om in ootmoed en schuldbelijdenis terug te keren naar de Schrift, naar de belijdenis van de kerk. De brief is een uiting van vurige liefde voor de kerk, een uiting van een geding om de kerk te bewaren bij het gereformeerd belijden.

Ondertussen heeft die oproep ook vandaag niets aan kracht heeft ingeboet. Door onderlinge spanningen mogen we het zicht op heel de kerk niet kwijt raken. Dat zicht is nodig voor kerkenraden, voor aanstaande dienaren van het Woord. Het herstel van heel de kerk bestaat niet in nieuwe structuren, maar in nieuwe kracht van Gods Geest en in een nieuwe gehoorzaamheid aan het Woord der waarheid. In een werkelijke terugkeer tot de bron haar gegeven: de Schrift.

Daaruit kwam én komt nog steeds ons protest tegen de voorliggende eenwording voort. Daaruit kwam én komt ons protest tegen het breken met de kerk evenzeer voort. Dan geven we haar prijs. Bent u er zeker van dat de Heere haar prijs zal geven? Kan Hij de ernstig gewonde en gebroken kerk niet meer genezen, denkt u? Juist van de prediking van de Schrift “naar de spreekregel van de belijdenis” mogen we zegen verwachten voor heel de kerk. Omdat de Heere het verlorene zoekt. Omdat Hij bewogen en genadig is. Omdat Hij in de kerk samenwoont met zondaren.

Putten-1992

Na het aannemen van “de Intentieverklaring” begon het traject voor de nieuwe kerkorde. Voor het hervormde model werd gekozen: een belijdende kerkorde, waarin het zicht op en het belijden aangaande de kerk en haar roeping worden verwoord. De verschijning van deze kerkorde was echter een bittere teleurstelling. Het grondslagartikel bevatte naast de gereformeerde belijdenisgeschriften ook de lutherse. Zelfs de Leuenberger Konkordie en de Barmen Thesen stonden erin.

Wij begrepen dat niet. Dit kan toch niet. Hoe spreken de Dordtse Leerregels en de Leuenberger Konkordie elkaar tegen! Dat is –op wezenlijke punten– onverenigbaar, en dat in het grondslagartikel. Zo kan de kerk geen belijdende kerk zijn. Daarom heeft het hoofdbestuur in september 1992 de ambtsdragersvergadering in Putten belegd. Het adagium vond in hervormd-gereformeerde beweging breed weerklank. “We kunnen niet weg en we kunnen niet mee”. We kunnen ons niet losmaken van het geheel van de kerk, maar achten deze kerkorde een ondeugdelijke basis. Zo is het voort blijven leven in de gedachten en harten van velen. Daar is getuigd dat de weg van de kerk niet de weg van hervormd-gereformeerden is. Want, het ontwerp-kerk orde “kan de toets van de Schrift en de gereformeerde belijdenis niet doorstaan”.

Het uitgangspunt van Putten lag echter in Psalm 74. “Heere, aanschouw het verbond”. Dat ootmoedig en

vurig beroep op de trouw van God heeft altijd een centrale plaats in ons gebed voor de kerk én in ons spreken over de kerk. Ook in die jaren.

Isolement van beginsel

Wat dan? Hoe moeten we verder. Van de kerk kunnen we niet loskomen. In haar midden hebben we onze plaats ontvangen van de Heere. Met deze kerkorde kunnen we niet mee. Wat dan? Buiten de kerk komen? Nee, “de weg van gereformeerde gezindheid buiten de vaderlandse kerk is geen begaanbare gebleken”. We ontwikkelen “geen strategie”. “Daaraan ligt ten grondslag onze afkerigheid van elk program...”. Zonneklaar klonk het “nee” tegen de kerkorde. Er werd gesproken over “de *oud-hervormde* weg”. Het gaat om gemeenten die hervormd blijven. En de vraag is opgeroepen: “Maar wat zijn hervormde gemeenten zonder een hervormd *kerkelijk* verband?” En over “een kerkelijk kader om in het uitgezette spoor van de vaders te blijven”. Wat wordt hier bedoeld? Het gaan van een eigen kerkelijke weg los van de kerk als SoW doorgaat? Daar heeft het op het eerste oog wel veel van weg. Maar even later lezen we dat het gaat om “de plaats midden in het volk”. En nog nadrukkelijker: “De plaats, waar onze roeping ligt, kan ... niet die van het isolement zijn... dat leidt onherroepelijk tot gemeentelijke verknussing”. “Maar wel ligt... in het isolement van ons gereformeerd *beginsel*... onze kracht”. “Ook in de diepste momenten van onze Nederlandse Hervormde Kerk hebben onze vaders geen program ontworpen. Ze hebben op God vertrouwd en zijn uitgeholpen”.

Over een breuk met de kerk wordt niet gesproken. Er wordt hier gezocht naar de manier waarop gemeenten werkelijk hervormd kunnen blijven, dat wil zeggen: verbonden aan het gereformeerd belijden. Dat is immers de kern van gereformeerd zijn binnen de Hervormde Kerk. Hier klinkt de strijd om het belijden in woorden die doen denken aan de religie van de belijdenis. Hier wordt onder woorden gebracht dat deze gemeenten elkaar nadrukkelijk nodig zullen hebben.

Kwetsbare opstelling

Deze bijeenkomst in Putten heeft een diepe indruk nagelaten. En op 22 januari van het jaar daarop was het hoofdbestuur te gast op de synode van de Hervormde Kerk om uit te leggen wat met “Putten” is bedoeld. Ds. C. van den Bergh (voorzitter) zei daar: “Zonder dat een program is gemaakt, is dan toch in Putten gezegd: synode, u krijgt ons niet weg van de plek, die we de jaren door hebben ingenomen... strijdend om kerk-zijn naar Schrift en belijdenis... de plek, die ons in deze kerk is gegeven”.

Ir. J. van der Graaf begon z'n toespraak met: Elke gedachte aan een *program*, hetzij voor afscheiding, hetzij voor een nieuwe doeleinde, is daar verre gehouden... Het was in feite een kwetsbare opstelling, waarvoor in Putten gekozen werd”. En de weg die wordt gewezen, is de weg van “diepe verootmoediging, met de bede om een waarachtig reveil”. (*de Waarheidsvriend* 1993, nr. 4).

Wie na vele jaren deze dingen naleest, stuit opnieuw op de geestelijke pijn die het SoW-proces heeft opgeroepen bij hervormd-gereformeerden. Dit niet begeerde proces zet de kerkelijke liefde onder grote druk. Terugkijkend erkennen we dat bij geïsoleerde lezing van sommige passages het misverstand zou kunnen ontstaan, als zou de Gereformeerde Bond uiteindelijk wel uit de kerk weg willen. Waar wij dat gevoelen door onjuiste formuleringen hebben opgeroepen, betuigen we daarover oprecht spijt.

Anderzijds wanneer de betreffende zinsneden *in hun totale context* worden gelezen (en dat is wat men natuurlijk altijd moet doen, en wat men van theologen zeker verwachten mag), is er voor dit misverstand, blijkens het bovenstaande, toch geen werkelijke aanleiding geweest.

Geen beter bodem

Gemeenten voelen zich “meegenomen”. (*de Waarheidsvriend* 1993, nr. 4 p. 58) “Intussen zijn we wel Evangeliebelijders. Daarom gaat het ten diepste”. Wij belijden het heilig Evangelie midden in kerkelijke gebrokenheid. Allerlei kerkelijke zekerheden moeten we loslaten. Maar we hebben van God het profetische Woord ontvangen. En dat is zeer vast! Ik weet geen beter bodem. Geen hechter grondslag.

G.D. KAMPHUIS, AMSTELVEEN

Schulen bij de Almachtige

Na het jaar 1992 hield in de kring van de Gereformeerde Bond het verzet tegen de fusie van kerken niet op. Ze vallen niet meer onder “belijden in gemeenschap met...”. Tijdens bijeenkomsten van ambtsdragers (april 1994) wordt herhaald wat in Putten is gezegd. “...*afscheiding* hebben we altijd principieel verworpen... Hier ligt onze roeping om te ijveren voor *kerkherstel*... Op grond van het verbond Gods... De weg van de afscheiding is steeds een doodlopende gebleken”. Geen verzet meer? Jawel. “Maar we kunnen ook... niet mee naar een nieuwe plurale kerk onder deze kerkorde”.

De voorliggende kerkorde wordt ernstig onder kritiek gesteld. Daar kunnen we niet in mee: “Het wordt een nieuwe kerk”. Ondanks het feit dat de Konkordie van Leuenberg “in een te waarden poging om aan de bezwaren tegemoet te komen, apart gezet (is) van de klassieke belijdenissen”. In heftige en duidelijke woorden wordt de fusie afgewezen. Kerkenraden worden opgeroepen “nee” te zeggen tegen de fusie van de kerken. De basis voor vereniging moet ondeugdelijk worden geacht:

- a. vanwege de kerkorde als zodanig;
- b. vanwege onduidelijkheid over de historische continuïteit van de Nederlandse Hervormde Kerk;
- c. vanwege onvoldoende draagvlak in de gemeenten.

Een heldere oproep. Wat dan? Zullen we breken? Zullen we de kerk opgeven en loslaten? Nee! Onze roeping ligt in kerkherstel en niet in het breken met de (weg van de) kerk. En als fusie doorgaat, dan is het “juridisch uitgesloten” dat één deel verder gaat onder de naam “Nederlandse Hervormde Kerk”. Er wordt geen weg gewezen buiten de kerk om.

Open brief

Vol passie, maar tegelijk zakelijk scherp, werd in de Open Brief van januari 1996 (*de Waarheidsvriend* 1996 nr. 3) de fusie van kerken opnieuw afgewezen. Want “... de beoogde Verenigde Protestantse Kerk in Nederland (kunnen wij) niet de rechtmatige voortzetting (...) achten van de Hervormde Kerk, hier geplant in de tijd van Reformatie... Maar vooral de grondslag is *de facto* (feitelijk) en *de iure* (rechtens) niet langer meer die van de gereformeerde kerk der Reformatie, waaraan wij ons gebonden weten”. Er klinkt een scherp verwijt aan de synode “die zelf overigens regelmatig haar belijden weersprak”, want nu stelt zij zich “schuldig aan een breuk met de kerk der vaderen...”. En de brief eindigt met: “Wij spreken ... uit, dat wij op de weg naar een Verenigde Protestantse Kerk in Nederland zoals wordt beoogd, niet mee kunnen gaan. Wij kunnen en willen niet verantwoordelijk zijn voor het prijs geven van de historische Hervormde Kerk aan een kerk, die niet meer geworteld is in de traditie van de Reformatie”. Opnieuw een intense klopp op de deur van de kerk. Een appèl dat voortkwam uit kerkelijke liefde. Daarom werden de dingen zakelijk voluit op scherp gezet. Het protest neemt hier ernstige vormen aan, omwille van de kerk, omwille van de gemeente, omwille van de geschiedenis, omwille van het Koninkrijk Gods.

Een week later wordt in *de Waarheidsvriend* geschreven: “Eris intussen *binnen* de kerk sprake van een kerk in weduwegestalte. Haar wordt onrecht aangedaan door een onrechtvaardige rechter”. En wat zal ze dan doen? Zal ze een andere woning zoeken? Nee, “ze zal namelijk treuren op de puinhopen van Sion”. En “we hebben steeds gezegd geen program te hebben. Het geestelijke blijve de boventoon voeren. Duidelijker kunnen we het niet zeggen... Het ergste zou intussen zijn, wanneer geesten uit de fles komen die niet meer te beteugelen zijn. Dat zou rampzalig zijn voor vele gemeenten”.

Keer op keer werd met twee woorden gesproken. Dat is geen zig-zag-beleid. Het is het gaan van een smal spoor. Aan de ene kant dreigt een ongewenste fusie. Aan de andere kant een ongewenste breuk. Enerzijds wordt de beoogde fusie vanuit gereformeerd oogpunt afgewezen. Anderzijds wordt een breuk met de kerk evenzeer afgewezen. Dat is een smal spoor dat van weerskanten wordt aangevochten. Soms in felle bewoordingen, soms kwetsbaar is deze weg gegaan ook in het voorjaar van 1996. Ook in deze brief, uit het voorjaar van 1996, werd ondanks scherp protest tegen de eenwording van de kerken, geen weg gewezen buiten de kerk om.

Kerkenradendag

In het najaar van 1996 kwam de kerkenradendag in Amersfoort. De achterliggende reden was om wat in Putten werd uitgesproken, nader uit te leggen. We weten ons geroepen op post te blijven, de kerk niet over te laten aan hen die er krachtens de belijdenis geen recht op hebben. Maar we voeren het geding om de zuiverheid van het belijden binnen de kerk én laten ons er niet buiten zetten.

De grondslag is voor ons ook nu onaanvaardbaar. We blijven ons inzetten voor een gereformeerde kerk, tegen alles wat “de Hervormde Kerk wederrechtelijk wordt opgelegd”. Het recht van “de hervormde

gezindheid” zoeken we binnen en niet buiten de kerk. Het is het recht van de gereformeerde belijdenis. Uiteindelijk gaat het om Gods recht op heel de kerk. (*de Waarheidsvriend* 1996 nr. 38, 39). Meer dan in de fase daarvoor werd nadruk gelegd op het blijven binnen de kerk. Tegenover steeds meer stemmen die aangaven bij de voortgang van het proces de kerk te zullen loslaten, moet duidelijk worden gemaakt dat in Putten –hoe kwetsbaar ook– geen breuk met de kerk was bedoeld. Daarom kwam hier, na diepere doordenking van onze roeping in deze nieuwe situatie, de klemtoon te liggen op het blijven op onze post. De reden daarvoor ligt niet in de kerkorde. Zelfs niet in de aanpassingen die in de loop der jaren zijn aangebracht. De reden ligt in de trouw van God aan Zijn verbond. De reden ligt in de roeping waarmee wij ons geroepen wisten in de Nederlandse Hervormde Kerk te staan, tenzij een kerk een valse kerk wordt. Dan zijn de grenzen bereikt. De reden ligt in het feit dat wij de kerk en het volk in de kerk niet durven en durfden loslaten. De reden ligt in ons gebed voor “het gruis van Sion”. We bidden om Gods ontferming en mogen het dan niet opgeven. We staan er midden in. De reden ligt in de doorgaande bediening van het Woord. Daar hebben we verwachting van. Het keert niet leeg terug, het doet wat God behaagt. Nee, het recht van de gereformeerde gezindheid heeft tot nu toe niet overwonnen in de Hervormde Kerk. Toch blijven we: strijdend en biddend.

Daarna

Wie de periode die achter ons ligt, overziet, kan ook om het jaar 1998 niet heen. Het was het jaar van de invulling van de motie-Van Heijst/De Visser. Terwijl de synode ruimte bood om met oplossingen te komen die de bezwaren zouden wegnemen, kwamen hervormd-gereformeerden er in dat jaar samen niet uit. Het tekent onze gebrokenheid, onze verdeeldheid, onze verscheurdheid. Waarom is de liefde ook onder ons verkild? Vanwaar zulke diepe, bijna onoverbrugbare kloven? Zijn wij daardoor een lichtend licht? Geven wij een goed getuigenis af in het midden van de kerk? Hier komt pijnlijk onze schuld aan het licht, voor God, voor elkaar, voor de kerk. Daarom leggen wij, terugziende op al deze jaren, de schuld van al de spanning niet eenzijdig bij het moderamen en bij de synode.

Wij dragen schuld aan de voortgaande gebrokenheid en verbrokkeling. Wij zijn evenzeer geroepen ons voor de Heere te verootmoedigen. We overzien de jaren van verzet, voor 1998, in 1998, en na die tijd, toen in 2002 het unie-voorstel kwam als een uiting van diepe weerstand, uit een vurig verlangen om hervormd-gereformeerde gemeenten niet uit elkaar te laten scheuren, uit een intens besef het historisch karakter van de kerk te bewaren. En nu zijn we met elkaar aangekomen in grote verwarring. Ondertussen is de kloof diep geworden. Ondertussen zijn vele verhoudingen verstoord.

Is er nog een weg uit de impasse? Menselijkerwijs gesproken niet. Ons klaagt het aan dat de kerk in deze fase van de geschiedenis zo gebroken haar weg gaat. Wij bidden dat God haar herstelt, dat Hij haar uit haar ellende uittilt, dat zij in Gods kracht haar bijbelse gestalte en roeping weer verleent.

Hervormd-gereformeerden zijn vanouds diep verbonden met de weg van de kerk. In deze fase ontstaat meer vervreemding en pijn dan ooit. Maar: geen program, geen breuk met de kerk heeft de Bond ooit voorgestaan. Nooit was er sprake van een meldpunt. Over on-kerk of valse kerk is niet gesproken. Voorgedrukte verklaringen waarin een kerkenraad aangeeft dat ze besloten heeft “om de gemeente niet mee te laten voeren in de Protestantse Kerk in Nederland”, zijn door het hoofdbestuur nooit aangereikt. Die weg, die een breuk in de kerk betekent, heeft het hoofdbestuur te allen tijde afgewezen. Dat wijzen we ook nu nadrukkelijk af.

Wie ondertussen terugziet op de weg die het hoofdbestuur is gegaan, ontdekt een hoge mate van continuïteit. Het is een beleid dat in de crisis is geboren. De ene keer slaat de pendelbeweging door naar het afwijzen van de kerkorde en de fusie. De andere keer wordt benadrukt dat we uit de kerk niet weg kunnen. In dit spanningsveld zijn we onze weg gegaan en gaan we ook nu onze weg. Van koersverandering is daarom geen sprake. Ook nu zoeken we biddend en strijdend naar Gods recht op heel Zijn kerk.

Nu...

Nu staan we op de drempel van de 12de december. Dan moet de ultieme besluitvorming plaatsvinden. Het hoofdbestuur doet –in lijn met het in het tot nu toe gevoerde beleid– opnieuw een beroep op de hervormde synodeleden het voorstel tot fusie *niet* te aanvaarden. Onze motieven daarvoor zijn dezelfde gebleven:

1. De fusie voltrekt zich op basis van de kerkorde waarvan wij zeggen dat deze onaanvaardbaar is.
2. Door de fusie keert de kerk niet terug tot de bronnen, de wortels van het kerk-zijn. Er is geen sprake van ootmoedige en waarachtige terugkeer tot God. Nog steeds worden de meest ernstige dwalingen openlijk verkondigd. De nood van de kerk is de prediking. Een nieuwe concentratie op de dienst van de verzoening zou de kerk tot rijke zegen zijn.
3. Als de fusie nu zijn beslag krijgt, is de schaduwzijde dat trouw meelevende leden de kerk verlaten. En

in iedere gemeente waar zich een breuk aandient, dient zich een breuk aan in de kerk. Nergens in de Schrift gaat eenwording samen op met scheiding.

Betekent dat niet dat we de kerk in grote verwarring achterlaten? Zou dit geen moment kunnen zijn van nieuwe bezinning op de weg en op de heilige roeping van de kerk? Om terug te keren naar de vragen waar het werkelijk overgaat: het Evangelie als kracht Gods tot zaligheid? De kerk die belijdt en getuigt van de levende en waarachtige God. Daarin hebben wij met heel de kerk een hoge roeping. Het vraagt om een reformatie van hart en leven. Het gaat om de eenheid van de gezonde leer én de beleving ervan. Om haar meest wezenlijke en geestelijke opdracht: Kerk te zijn. Geloofsgemeenschap te zijn in de eenheid van het ware geloof. En zo belijgend en getuigend in deze wereld te staan. We zijn Evangeliebelijders!

Breken

Breken met de kerk, dat konden en durfden onze vaders niet. Dat kunnen en durven wij evenzeer. Wij weten ons geroepen –door hoeveel crises dat ook heengaat in ons eigen hart– om binnen de kerk te blijven en om te getuigen van het recht én van het Evangelie van onze Heere en Zaligmaker. De *Verklaring* door het moderamen aangereikt onderstreept nadrukkelijk dat we ons gebonden weten aan de Heilige Schrift, dat we ons gebonden weten aan het gereformeerd belijden en dat we alles wat daarmee in strijd is, niet onderschrijven.

We bidden om een reformatie. We bidden om ontferming over “het gruis van Sion”. Dan zijn we geroepen zelf ook die ontferming in praktijk te brengen. “...hoe droeviger de toestand der kerk is, hoe meer wij haar in liefde moeten blijven aanhangen” (Calvijn). Dat is geen acceptatie van leugen en dwaling, maar dat is ontferming met én bewogenheid over hen die de kracht van het Evangelie niet kennen, over de kerk die in duisternis haar weg gaat.

Gaat de kerk evenwel voort binnen de PKN, dan laten we haar niet over aan verval in leer en leven. Wie op mensen ziet, is machteloos. Wie op de Heere ziet, weet van hoop die gloort. Omdat Hij in de gevaarlijke tijd onder Achab 7000 mensen overhield die de knie voor Baäl niet gebogen hebben. Omdat wij de grenzen van Gods verbond niet durven en kunnen vaststellen. Pleitend op Gods verbondsbeloften dragen wij de roeping mee Hem te gehoorzamen en onszelf en anderen gedurig tot die gehoorzaamheid te roepen. Wij blijven kloppen op de deur van de kerk om recht en waarheid. Samen met heel de kerk hebben wij een heroriëntatie nodig die geworteld is in het Evangelie van de verzoening, geworteld in het kruis van Christus, geworteld in de geboden van God. Opdat de Kerk leeft. En in het geloof schuilen we bij Hem Die ook vandaag alle macht heeft in hemel en op aarde.

G.D. KAMPHUIS, AMSTELVEEN